

**Eötvös Loránd Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar**

DOKTORI DISSZERTÁCIÓ

Szalai Zoltán

Restauration der Gemeinschaften.

Wilhelm Szilasi, der deutsch–ungarische Philosoph

IRODALOMTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA

Vezetője: Dr. Kállay Géza

GERMANISZTIKAI IRODALOMTUDOMÁNY DOKTORI PROGRAM

Vezetője: Dr. Orosz Magdolna

A bíráló bizottság tagjai és tudományos fokozatuk:

A bizottság elnöke: Dr. Boros Gábor DSc.
Hivatalosan felkért bírálók: Dr. Kurdi Imre PhD
Dr. Hárs Endre PhD
A bizottság titkára: Dr. Balogh F. András PhD
A bizottság további tagjai: Dr. Szendi Zoltán CSc.
Dr. Ritz Szilvia PhD
Dr. Kerekes Amália PhD
Témavezető: Dr. Bacsó Béla DSc.

Budapest, 2016

A KÖZÖSSÉG RESTAURÁCIÓJA. SZILASI VILMOS, A NÉMET–MAGYAR FILOZÓFUS. A PHD-ÉRTEKEZÉS TÉZISEI

1. Az értekezés célja és témája

Szilasi Vilmos a 20. század egyik legmarkánsabb magyar származású filozófusa volt, ennek ellenére nevét csak elvétve leljük fel a vonatkozó szakirodalomban. Még a leghosszabb elemző szöveg sem lépi túl a tizenvalahány oldalt, és ott is csupán a Szilasira vonatkozó biográfiai adatokat olvashatjuk – mozaikszerűen. A legtöbb tanulmány, akár magyar vagy német nyelven, csupán szórványosan rekonstruálja a filozófiai életművet, miközben megalapozatlan vagy éppen nem helytálló információkat közöl a freiburgi filozófus életéről és munkásságáról. A német szövegek Szilasi magyarországi életét, az 1919 után bekövetkezett emigrációját misztifikálják,¹ valamint pontatlanul idézik fel a svájci emigráció éveit, Szilasi politikai nézeteit, valamint a Martin Heideggerhez fűződő kapcsolatát.² A Magyarországon íródott tanulmányok nem megfelelően értékelik Szilasi Heidegger helyetteseként betöltött szerepét.³ Bölcsészettudományos teljesítménye, valamint a természettudományokban elért eredményei, legfőképp a kémiai újításai nem kaptak megfelelő visszhangot, illetve csak részleteikben, homályos kontextusokban jelentek meg.⁴ Teljességgel hiányoznak a filozófiai életművét értékelő munkák, a magyarországi periódusát elemző tanulmányok, valamint a filozófus tudományos hatását vizsgáló szövegek, annak ellenére, hogy nem kisebb nevek tartoznak a tanítványai és kollegiális kapcsolatai közé, mint Ludwig Binswanger, Adolf Portmann, Hermann Lübbe és Odo Marquard, akik a 20. század második felének meghatározó gondolkodói voltak Németországban.

Wilhelm Szilasi (Szilasi Vilmos) nem csupán jelentős filozófiai életművel bír, hanem a magyar és a német kultúra között fontos közvetítői szerepet is magára vállalt, hiszen kimagasló jelentőségű értelmiségi kapcsolatrendszer hozott létre. Szilasi az interdiszciplináris gondolkodás újrafelfedezőjének is tekinthető: a filozófia és a természettudományok új egységét tárta fel. Szilasi kitűnő tanár hírében állt, akinek diákjai később jelentős karriert futottak

---

¹ Ott, Hugo: Um die Nachfolge Martin Heideggers nach 1945. In: Gethmann-Siefert, Annemarie (Hrsg.): Philosophie und Poesie. Otto Pöggeler zum 60. Geburtstag. Stuttgart, Bad-Cannstatt: Frommann-Holzboog 1988, 39. lap.

² Müller, Max: Auseinandersetzung als Versöhnung. Ein Gespräch über ein Leben mit der Philosophie. Berlin: Akademie Verlag 1994, 267. lap.

³ Gál, István (szerk.): Babits–Szilasi levelezés. Budapest: Petőfi Irodalmi Múzeum [1980], 8. lap.

⁴ Déry, Tibor: Kein Urteil. (Ford. Hans Skirecki.) Berlin: Volk und Welt kiadó 1983, 402 laptól.

be, mint a már említett Hermann Lübbe, Odo Marquard vagy Detlev von Uslar. Szilasira mint magyar emigránsra, illetve mint Németországba visszatelepülő zsidó származású tudósra tekintettek a második világháborút követő években, ő viszont kinőtt ezekből a „szerepkörök-ből”, és a német baloldali gondolkodásmód, valamint a fenomenológia megújítójává vált, így fontos szerepet töltött be abban, hogy a háború utáni Németország a nemzetiszocializmus korszaka után újra magára talált. Mindezen túl Szilasi még mecénás is volt, például Déry Tibort segítette anyagilag, valamint szellemi partnerként kísérte útján Babits Mihályt, Fritz Hochwäldert és Bernáth Aurélt. A holokauszt idején sok zsidó üldözött embernek volt segítőtje és megmentője.

2. Módszertani megfontolások

Szilasi sokrétegű személyiségének, tevékenységének és jelentőségének a leírása módszertani kérdéseket vetett fel. Először is több életrajzot, életműelemzést és a biográfia irányába mutató tudományos művet tekintettem át azért, hogy a megfelelő módszert kialakíthassam. Döntő hatást gyakorolt rám több szaktudós munkája, amelyek közül Helmuth Kiesel⁵, Edwin Williamson⁶, Rüdiger Safranski⁷, Wilhelm Kühlmann⁸, Robert Hughes⁹, Heimo Schwilk¹⁰, Helmuth Lethen¹¹, Botka Ferenc¹², Kenyeres Zoltán¹³ és Szegedy-Maszák Mihály¹⁴ műveit emelem ki, amelyekre támaszkodva kialakítottam a Szilasi-életművet a leginkább adekvátan leíró szemléletmódot. Wilhelm Kühlmantól, illetve műveiből a filológiai alaputatást a hermeneutikával és a társadalomtörténettel összekötő módszert tanultam; Helmuth Kiesel a tudomány hajtóerejeként a diakrón gondolkodást látja és láttatja; Edwin Williamson a történelem, kultúra, országismeret és a politika finom összefonódásainak megfejtését adja és építi be műveibe; Botka Ferenc a filológusnak a szöveggel, valamint az archívumi anyagokkal szemben tanúsítandó alázatára döbbsentett rá; Kenyeres Zoltán az élettörténetek összefonódását mutatja be, amelyeket az irodalomtörténet rekonstruál és újra elbeszél; Szegedy-Maszák Mihály munkáiból sok más mellett az szűrhető le, hogy valamely életpálya értékelése közben az összképet és a gondolkodás totalitását nem veszíthetjük szem elől.

⁵ Kiesel, Helmuth: Ernst Jünger. Die Biographie. München: Siedler, 2007.

⁶ Williamson, Edwin: Borges: A life. New York u. a.: Viking, 2004.

⁷ Safranski, Rüdiger: Ein Meister aus Deutschland. Heidegger und seine Zeit. München: Hanser, 1994.

⁸ Kühlmann, Wilhelm: Martin Opitz: Deutsche Literatur und deutsche Nation. Heidelberg: Manutius, 2001.

⁹ Hughes, Robert: Goya. Der Künstler und seine Zeit. München: Blessing, 2004.

¹⁰ Schwilk, Heimo: Ernst Jünger. Ein Jahrhundertleben. München: Piper, 2008.

¹¹ Lethen, Helmuth: Der Sound der Väter. Gottfried Benn und seine Zeit. Berlin: Rowohlt, 2006.

¹² Botka Ferenc (szerk.): Déry Tibor levelezése I–V. Budapest: Balassi, PIM, 2006–2009.

¹³ Kenyeres Zoltán: Weöres Sándor. Budapest: Kossuth, 2014.

¹⁴ Szegedy-Maszák Mihály: Márai Sándor. Budapest: Akadémiai, 1991.

A megközelítési módszer kialakításában döntő hatást gyakorolt rám két hajdani Szilasi-tanítvány, nevezetesen Hermann Lübbe és Odo Marquard. Ők továbbfejlesztették Joachim Ritter kompenzációelméletét a szellemtudományok megkerülhetetlenségéről, amely azt mondja ki, hogy a társadalom a történelemnélküliségnek a kompenzálására hozta létre a szellemtudományokat.¹⁵ Ezt az elméletet Lübbe egészítette ki a *Geschichtsbegriff und Geschichtsinteresse* [A történelemfogalom és a történelem iránt tanúsított érdeklődés] című munkájában azzal a tézissel, miszerint a szellemtudományok pótolják a civilizáció struktúraváltásának felgyorsult dinamikájából eredő deficiteket.¹⁶ Marquard más irányt választott, ő Ritter elméletéhez a modernitásba vetett szkepszist tette hozzá. Sokat idézett előadásában, amelyet a nyugatnémet rektori konferencián adott elő, azt fogalmazta meg a *szellemtudományok megkerülhetlenségéről*, hogy ez a tudományág az emberi társadalom modernizálása közben keletkezett károkat csökkenti: „Az emberek a történeteikből állnak. Ám a történeteket el kell mesélni. Ezt teszik a szellemtudományok, helyrehozzák a modernizáció okozta károkat azzal, hogy mesélnek. És minél szakszerűbb, mérnökibb lesz a világunk, annál többet kell mesélni a kompenzációként, különben narratív alultápláltságban pusztulnak el az emberek. Vagyis pontosítanám a tézisémet: Minél modernebb lesz a modern társadalom, annál nélkülözhetlenebbé válnak a szellemtudományok, pontosabban az elbeszélő tudományok.”¹⁷ Mindezt még alaposabban járja körül Marquard *A történetek filozófiája és az elbeszélés jövője* című írásában, amelyben meghirdeti a modern kor történelemnélküliségének a végét.¹⁸ Megtermékenyítőleg hatottak ezek a gondolatok a munkámra, mivel segítettek a pontos cél kijelölésében, továbbá előmozdították a történelemhez és a szellemtudományi narrációhoz való viszonyomat.

Az értekezéshez választott módszer kidolgozásában a leginkább meghatározó Helmuth Lethen munkája volt. Gottfried Bennről szóló életrajzának tanulságait, valamint az életrajzról és az irodalomtörténet-írásról kialakított elméleti keretét konstruktívan igyekeztem átültetni a Szilasi-ról készülő disszertációba. Lethen a következőket vallotta: „Csodálom az életrajzírókat, akik egy alakot papírra mernek vetni. Ez a személy árnyékot vet, levegőért kapkod, a hétköznapi apró dolgaiban merül el, biztosítási kötvényt ír alá, és alkalomadtán még gyilkol is.

---

¹⁵ Ritter, Joachim: Die Aufgabe der Geisteswissenschaften in der modernen Gesellschaft. In: Ritter, Joachim: Subjektivität. Sechs Aufsätze. Frankfurt a. M.: Suhrkamp 1974, 105–140.

¹⁶ Lübbe, Hermann: Geschichtsbegriff und Geschichtsinteresse. Analytik und Pragmatik der Historie. Basel, Stuttgart: Schwabe 1977, 9pp.

¹⁷ Marquard, Odo: Über die Unvermeidlichkeit der Geisteswissenschaften. Vortrag vor der Westdeutschen Rektorenkonferenz. In: Marquard, Odo: Apologie des Zufälligen, Stuttgart: Reclam 1986, 105pp.

¹⁸ Marquard, Odo: Die Philosophie der Geschichten und die Zukunft des Erzählens. In: Marquard, Odo: Skepsis in der Moderne. Philosophische Studien. Stuttgart: Reclam, 64pp.

Mindezen apró momentumokból kell összeállítani a személyt és cselekedeteinek a mozgatóerejét. Benn esetében nekem ez nem sikerült, ezért bizonyos »nyugvópontokat« választottam ki, amelyek köré megírhattam Benn egy-egy létproblémáját, így például Benn életét a társadalmi hisztéria korában (1. fejezet), avagy Benn és az etnológia viszonyát (6. fejezet). A nyugvópontokat végül összekötöttem a »naptár szerint megírt útvonalakkal«. Pontosan emlékszem Siegfried Kracauer legutolsó könyvére, a *Történelem. A legvégső dolgokról* című munkájára, amelyben Kracauer felértékelte a krónikákat. Amennyiben a történelem megelevenítésekor az események koherenciát teljes egészében nem kívánjuk nélkülözni, úgy kénytelenek vagyunk – vallotta Krackauer – történetekkel megelégedni, amelyeket krónikaszerűen »időfolyosóval« kötünk össze. Tehát a tizenkét fejezetet összekötöttem a naptár szerint megírt útvonalakkal.¹⁹ Ám a disszertációban nem követtem teljes egészében Lethent, ugyanis benne inkább egy „harcostársat”²⁰ látok, aki hozzám hasonlóan gondolkodik a kutatásról és a tudományos narratíváról. Lethennél sokkal erősebben hatott rám Botka Ferenc, aki az archívumi anyagok kutatásának prioritását hirdette. Wilhelm Kühlmann filológiai alapkutatásainak hozadéka szintén fellelhető a munkámban, miközben maradéktalanul igyekeztem kivitelezni azt a módszert, amely a téma „topológiai” megközelítését a Ritter- és a Marquard-féle történetek elbeszélésein (így többes számban²¹) keresztül valósítja meg úgy, hogy egyesíti a naptár szerint megírt útvonalakkal összekötött nyugvópontokat.

3. Az értekezés felépítése

A közösség restaurációja – ezt a címet viseli a disszertáció, amelynek mindegyik fejezete, mindegyik „története” utat nyit Szilasi Vilmos kísérleteihez, amelyeket a freiburgi tudós a széttört 20. század egyesítésére tett. Általánosságban kijelenthető, hogy Szilasi legfontosabb témái mindig valamely széthullott közösséggel kapcsolatosak és azok restaurációjára törekednek. Ez mintegy hitvallásként kísérte végig egész életét. Az emigrációja után kényszerűen eltávolodott korábbi barátaitól és szellemi társaitól, például Babbitstól és Dérytől, így hát később nagy erővel igyekezett a korábbi baráti közösséget helyreállítani, illetve a magyar szellemi élettel való személyes és általános kapcsolatát feleleveníteni. Mint fenomenológus megkísérelte – legalábbis az oktatói munkájában – a 20. század két nagy európai filozófiai tradíci-

¹⁹ Lethen, Helmuth: *Der Sound der Väter. Gottfried Benn und seine Zeit*. Berlin: Rowohlt 2006, 11. lap.

²⁰ A harcostárs, a „Kombattant” Lethen kifejezése, így ajánlotta számomra a *Der Sound der Väter. Gottfried Benn und seine Zeit* című kötetét. Eredetiben: „Für Zoltán Szalai, dem Kombattanten. Budapest, 13. 6. 2008.” [Fordításban: Szalai Zoltánnak, a harcostársnak, Budapest, 2008.6.13]

²¹ Lásd: Schapp, Wilhelm: *In Geschichten verstrickt. Zum Sein von Ding und Mensch*. Frankfurt a. M.: Klostermann 2012.

ójának az egyesítését, nevezetesen a német idealizmusból kinövő ontológiai alapvetésű kantianus és Schellingen iskolázott filozófiákat, valamint a társadalomtörténeti gondolkodást (Hegel és Marx). A filozófia és a természettudományok felvilágosodást megelőző egységét is restaurálni kívánta Szilasi, ezt a feladatot is életcéljának tartotta. Husserl és Heidegger megromlott barátságának helyreállítására is kísérletet tett, valamint a fenomenológia és az ontológia egyensúlyának megteremtési szándéka Szilasit egyedülálló gondolkodóvá emelte. Azáltal, hogy zsidó származású tudósként visszatért Németországba, jelentősen hozzájárult ahhoz, hogy az éledező NSZK visszataláljon az 1933 előtt létezett világ kultúrájához. Polgári szemlélete, élettapasztalata és életvitele nem kis mértékben játszott szerepet abban, hogy a régi polgári tradíció nem tűnt el a háborút követő időszakban.

A disszertáció első fejezete az életutat tárgyalja, a naptár szerint megírt útvonalakat. Ez az első rész útmutatóként szolgál a későbbi problémafelvető „nyugvópontok“ megtalálásához. A 2. fejezet a Szilasi-hagyaték kalandos útját írja le. Szilasi Lili ezt a hagyatékot sorscsapásnak nevezte, amely önálló életre kelve Szilasi Vilmos pályáját folytatta. Mintha nem lehetett volna szabadulni a attól a sorsszerűségtől, amit Szilasi hordozott.²² A dokumentumok útját végigkövetem Freiburgtól Edmontonon és Zürichen át egészen Budapestig, és felvázolom e példán keresztül a modern kor technikai vívmányainak segítségével folytatható archívumi kutatások paradigmáját.

A következő fejezetek (a 3. és a 4.) Szilasi két legjelentősebb magyar barátjáról, Babits Mihályról és Déry Tiborról szólnak. Babits esetében kiemelem azt, hogy a két barát elváló-eltávolodó életútjai miként hatnak ki a közös világuk megítélésének eltérő módjára. Déry esetében pedig a mecénási magatartás fontosságára mutatok rá, hiszen Szilasi szellemi iránymutatásának és bőkezűségének köszönhetően vált Déry a 20. századi magyar irodalom egyik nemzetközileg is elismert alakjává. Szilasinak vegyes előjelű volt a kapcsolata Heideggerrel. Ezt az egész kapcsolati rendszert térképezi fel az 5. fejezet a diakrónia vezérlőelvének segítségével.

A 6. fejezet Szilasinak a Freiburgba történő visszatérését, valamint a háború utáni német egyetemi életbe való betagozódását vázolja fel a freiburgi viszonyok részletes leírásán keresztül. A következő két fejezet Szilasi interdiszciplináris gondolkodását elemzi, valamint megrajzolja a tudósnak a szellemi viszonyát a más tudományágakhoz, így például a pszichológiához és a biológiához (7. és 8. fejezet). A metatudományok szerepét veszi górcső alá a következő fejezet, ugyanis ezekről is pontos nézeteket dolgozott ki Szilasi, valamint kitér arra

---

²² Szilasi Lili levele Maja Schadewaldtnak 1973. május 1-én. In: München Staatsbibliothek. Schadewaldt-hagyaték.

a döntő jelentőségű hatásra, amelyet kora fontos személyiségeire gyakorolt, például Ludwig Binswangerre vagy Adolf Portmannra.

Szilasi Vilmos irodalmi figurává is vált Fritz Hochwälder *Lazaretti oder der Säbeltiger* (Lazaretti, avagy a kardtigris) című drámájában, amelyben a közepesen ismert szerző Galgotzy alakját Szilasiról formázta meg (9. fejezet). Az emigráció helye, Tessin kanton, e hely dekadenciája, illetve Szilasi szuggesztív filozófiai ereje jelenik meg a drámában.

Szilasi elsősorban ízig-vérig tanárszemélyiség volt. Kéziratai azonban lezáratlanok maradtak, a hagyatékban fellelhető szövegkorpusz torzó. Gondolatai viszont elevenen élnek tovább tanítványaiban, akik közül többen jelentős tudományos karriert futottak be (10. fejezet). A tanítványok személyét, Szilasi hatását, valamint a tanítványoknak a professzorról kialakított véleményét és képét mélyinterjúk segítségével rajzoltam meg.

A disszertáció záró részében (11. fejezet) kísérletet teszek a munka elméleti alapjainak a továbbgondolására. Amint azt a bevezető részben már említettem, e munka tudományelméleti és történeti megalapozottságát elsődleges jelentőségűnek tekintem, valamint ugyanilyen fontosságot tulajdonítottam az új módszer kidolgozásának is. Új eredményekhez új módszerekre van szükség. A kidolgozott eredmények alapján a Foucault-féle diskurzuselemzésben látom a disszertáció egyik továbbfejlesztési lehetőségét. A munka utolsó, 12. fejezetében az elért eredményeket foglalom össze, szélesebb kontextusba helyezve azokat.

4. Összefoglalás: tézisek

A Szilasi Vilmosról szóló disszertáció legfontosabb eredményei hat pontban foglalhatók össze:

1. Szilasi Vilmos a magyar–német kapcsolatokban fontos közvetítői szerepet játszott. A két nemzet jelentős személyiségeit hozta közelebb egymáshoz, például Babits Mihályt és Martin Heideggert, valamint Lukács Györgyöt és Hermann Lübbét.

2. Szilasi a művészetek, az irodalom és a kultúra jelentős támogatója volt. Nagy személyiségek életművéhez nyújtott jelentős szellemi és anyagi támogatást, és gyakorolt rájuk erős hatást: többek között Déry Tibort, Babits Mihályt, Bernáth Aurélt és Fritz Hochwäldert említhetjük példaként. Üzletemberként és filozófusként is befolyással volt a művészetre.

3. Szilasit Husserl és Heidegger között álló fenomenológusként tarthatjuk számon. Mint sok más korabeli fiatal, Husserltől tanult, ám Heidegger hatása alatt állt. Husserltől átveszi a fenomenológiai gondolkodás mellett azt a meggyőződést is, hogy a filozófiának szigorú tudományként kell működnie. Heideggertől a múlt megértésének szükségyszerűségét tanulta, valamint azt, hogy az idő a létezés horizontjaként szolgál. Tudományos életpályáját arra tette fel, hogy Husserl és Heidegger gondolatait továbbvigye.

4. Szilasi azon kevés filozófusok közé tartozott, akik a jobb- és baloldali gondolkodásmódot, egyszersmind a társadalomtörténeti és az ontológiai alapvetésű szellemtudományi irányokat össze tudták kötni. Ennek a szellemi teljesítménynek a háború utáni Németországban különös jelentősége volt.

5. A freiburgi tudós a filozófiát metatudományként értelmezte, amelynek az lett volna a feladata, hogy az egyes tudományokat összekötő egységet hozzon létre. A filozófia és a természettudományok egységet alkotnak, mert ugyanazon világ megtapasztalását írják le, más eszköztárral. Szilasi a filozófiában tulajdonképpen a megtapasztalás tudományát látta, amely a megtapasztalás megtapasztalásához mutatja meg az utat. Ebből a „metatapasztalatból” a tudós a lét mélystruktúráját írja le. Szilasi ezen gondolataiból olyan jeles tudósok táplálkoztak, mint Ludwig Binswanger, Adolf Portmann vagy Willy Hartner.

6. A háború utáni Freiburg meghatározó tanáregyénisége volt Szilasi. Tézisei és gondolatai számos tudósra és későbbi döntéshozóra döntő módon hatottak (Hermann Lübbe, Odo Marquard, Detlev von Uslar, Roberto Torretti stb.). Ennek ellenére Szilasinak nem sikerült saját filozófiai iskolát kiépítenie, viszont a kor legjelentősebb műhelyeit inspirálta: a Ritter-féle „polgári filozófiát”, illetve Binswanger és von Uslar lételemző körét. Külön ki kell emelni a polgári értékek közvetítését és a polgári léttapasztalat továbbadását.

Robert Heiss freiburgi pszichológus a *Der Philosoph und die Wissenschaft* [A filozófus és a tudomány] című tanulmányát a 75 éves Szilasinak ajánlotta. A *Frankfurter Allgemeine Zeitung* hasábjain megjelent írásában Heiss azt fogalmazta meg, hogy Szilasit polipragmatikus érdeklődés vezette. A megkezdett, ám be nem fejezett munkáit két szempontból lehet értékel-

ni: Egyrészt nyüzsgő természete miatt hol ebbe, hol meg abba vágott bele, és a megkezdett munkákat félbehagyta, mert továbbhaladt más, akkor éppen érdekesebb kérdések felé. Másrészt, a másik értékelési szempont az „a kísértés lenne, hogy az egyes munkákat, fejezeteket a hatalmas szintézis egy-egy részének lássuk, amelynek befejezésére irányuló vágy természet-szerűleg irreális álm maradt”.²³ Szilasinak önmagával szemben érzett elégtelenségi tapasztalata és elégedetlenségi érzése valahol itt fogható meg. Szilasi élete abból állt – Robert Heiss találó megfogalmazása szerint –, hogy állandóan törekedett a *közösségek restaurációjára*, törekedett olyasmire, amit tulajdonképpen soha sem lehet elérni és befejezni. Ám bizonyossággal kijelenthetjük, hogy Szilasi minden elégedetlensége ellenére sikerült neki tudósi és emberi habitusával emberi közösségeket létrehozni és azokat hathatósan megerősíteni.

---

²³ Heiss, Robert: Der Philosoph und die Wissenschaft. Zum 75. Geburtstag von Wilhelm Szilasi. In: Frankfurter Allgemeine Zeitung, 1964. január 18., 15. szám, 24. lap.

Az értekezés témájához kapcsolódó publikációk

- Szalai Zoltán 2014: „Koncentrált komolysága emberi testet kölcsönzött a filozófia démoni alakjának”. A Szilasi Vilmos és Martin Heidegger közötti hálózatok történetéről. Századvég 72 (2): pp. 63–80.
- Szalai, Zoltán 2012: Verwertung von Netzwerken in der philologischen Forschung: Das Schicksal des Nachlasses von Wilhelm Szilasi aus Freiburg über Edmonton bis Budapest. In: Ágnes Fekete, Miklós Fenyves, András Komáromy (Hrsg.): Studien ungarischer Nachwuchsgermanistinnen: Beiträge der ersten gemeinsamen Jahrestagung 2010. (Budapester Beiträge zur Germanistik 59.) Budapest, ELTE Germanistisches Institut, pp. 102–108.
- Szalai, Zoltán 2012: „wie sehr mir all deine Sachen und Entwicklung am Herzen liegt“: Die Verbindung Wilhelm Szilasis und Tibor Dérys bis 1945. In: Andrea Benedek, Renata Alice Crisan, Szabolcs János-Szatmári, Noémi Kordics, Eszter Szabó (Hrsg.): Interkulturelle Erkundungen: Leben, Schreiben und Lernen in zwei Kulturen. (Großwardeiner Beiträge zur Germanistik) Frankfurt am Main; Berlin; Bern; New York; Paris; Wien, Peter Lang Verlag, pp. 229–248.
- Szalai, Zoltán 2011: Zwei Positionen zum Verrat: Die Debatte zwischen Wilhelm Szilasi und Mihály Babits über den Verrat der Intellektuellen. In: Ungarn Jahrbuch. Zeitschrift für interdisziplinäre Hungarologie. Band 30. Regensburg: Verlag Ungarisches Institut, pp. 105–118.
- Szalai, Zoltán 2011: „Ich bin in meinem Leben keinem größeren Exempel der Freundschaft begegnet”. Die Freundschaft Wilhelm Szilasis und Tibor Dérys nach 1945. In: András F. Balogh, Péter Varga (Hrsg.): „das Leben in der Poesie“: Festschrift für Magdolna Orosz zum 60. Geburtstag. (Budapester Beiträge zur Germanistik 57.) Budapest: ELTE Germanistisches Institut, pp. 319–330.
- Szalai Zoltán 2008: Biographik und Diskursanalyse: Theoretische Überlegungen. Jogelméleti Szemle 3 (3): Paper 11.
- Szalai Zoltán 2008: „Koncentrált komolysága emberi testet kölcsönzött a filozófia démoni alakjának.“: Szilasi Vilmos és Martin Heidegger kapcsolatának margójára. Új Dunatáj: Tudományos és Művészeti Szemle 2–3: pp. 40–50.

További publikációk

- „Ahol sírásó van, ott valahol egy hullának is kellett lennie”: Ernst Jünger és Carl Schmitt kapcsolatának margójára. Kommentár 5-6: pp. 19–29.
- „Als ich einmal ein Teil jenes einträchtigen Wirkens war“. Die ungarische Reformzeit in Adalbert Stifters Brigitta. In: János-Szatmári, Szabolcs; Szöcs Judit: Wissenschaften im Dialog Studien aus dem Bereich der Germanistik. II. Internationale Germanistentagung Wissenschaften im Dialog, Band I. Kolozsvár, Nagyvárad: Erdélyi Múzeum, Partium Kiadó, 2008, pp. 221–238.
- „Egy tévedés csak akkor válik hibává, ha kitarunk mellette.“ Ernst Jünger és a konzervatív forradalom. In: Kommentár 6 (2010), pp. 67–80.
- „Ha lett volna rá idő“. In: Élet és Irodalom 32 (2008), p. 7. (Interjú Jiri Kosta német közgazdással)
- „Sie müssen doch zugeben, dass ein Recht auf den Irrtum gibt...“ Hans Werner Richters Ernst Jünger-Bild. In: Szabolcs János-Szatmári (Hrsg.): Germanistik ohne Grenzen. Grosswardein, Klausenburg: Partium, 2007, pp. 163–174.
- 1968 a vasfüggönyön innen és túl. [1968 Diesseits und Jenseits des eisernen Vorhanges] In: Élet és Irodalom 21 (2008), p. 7. (Interjú Pavel Schnabel német filmrendezővel)

- 1968 mint Studium Generale. *Élet és Irodalom* 37 (2008), p. 7. (Interjú Ludwig Salgo német jogtudóssal)
- A posztklasszikus nemzetállam. In: *Magyar Nemzet*, 349 (2012), 22. December 2012. p. 6.
- Aus dem globalisierten Alltagsleben rauskommen. In: *Neue Zeitung* 44 (2002), p. 12. [Beszámoló]
- Az extrakurrikuláris rendszer megvalósítási lehetőségei a Mathias Corvinus Collegiumban. In: Szalai, Zoltán: *Felsőoktatás Magyarországon és a világban. / Higher Education in Hungary and the World*. Budapest: Mathias Corvinus Collegium, 2011, pp. 179–186.
- Bartha, Csilla: A kétnyelvűség alapkérdései. [Grundfragen der Bilingualität] Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó, 1999. *Wir sind die Minderheit*. In: *Prometheus* 1 (2003), p. 12. [Recenzió]
- Bódi, Zoltán; Veszelszki, Ágnes: Emotikonok. Érzelemkifejezés az internetes kommunikációban. [Emotionsäußerungen in der Internetkommunikation] Budapest: Magyar Szemiotikai Társaság, 2006. Régi tradíció új köntösben. [Alte Tradition im neuen Mantel] In: *Korunk* 3 (2008), pp. 108–109. [Recenzió]
- Botka Ferenc emlékére – egy tanítvány gondolatai. In: *Magyar Könyvszemle* 2 (2012), pp. 261–262. [Nekrológ]
- Budapesti egyetemek nemzetközi kapcsolatai hallgatói szemmel. In: Csuka Gyöngyi, Kovács Bernadett, Szívós Mihály: *Verseny az innovációban, verseny a felsőoktatásban*. Veszprém: Pannon Egyetem, 2010, pp. 97–116. (Veszelszki Ágnessel közösen)
- Cocktail? In: *Prometheus* 3 (2004), pp. 24–25. [Recenzió]
- Der Nicht-Diskurs. Offene und verheimlichte Debatten über Ernst Jünger in Ungarn nach dem Zweiten Weltkrieg. In: Tóth, József (Hrsg.): *Wechselbeziehungen in der Germanistik: kontrastiv und interkulturell*. Wien: Praesens, 2007, pp. 267–282.
- Egy értelmiségi köztársaság polgárai. [Bürger einer Gelehrtenrepublik] In: *Élet és Irodalom* 10 (2007), p. 7. (Interjú Detlev von Uslar német filozófussal)
- Extracurricular training opportunities through the Mathias Corvinus Collegium. In: Szalai, Zoltán: *Felsőoktatás Magyarországon és a világban. / Higher Education in Hungary and the World*. Budapest: Mathias Corvinus Collegium, 2011, pp. 179–186.
- Fukuyama, Francis: *Staaten bauen. Die neue Herausforderung internationaler Politik*. Berlin: Propyläen, 2004. Hátra arc! Francis Fukuyama: *Building State*. In: *Korunk* 10 (2005), pp. 114–116. [Recenzió]
- Írj, ahogy beszélsz – beszélj, ahogy írsz. A német helyesírásról. In: Balázs, Géza und Dede, Éva: *Európai helyesírások. Az európai helyesírások múltja, jelene és jövője*. Budapest: Inter Kht. – PRAE.HU, 2008, pp. 153H167. (Veszelszki Ágnessel közösen)
- Jünger, Ernst: *Auf den Marmorklippen*. Berlin: Ullstein, 2003. Das „Buch der zwölf Jahre“. In: *Prometheus* 4 (2004), pp. 13–17. [Recenzió]
- Jünger, Ernst: *Márványszirteken*. Budapest: Európa, 2004. Belső ellenállás a náci Németországban? In: *Korunk* 10 (2004), pp. 97–99. [Recenzió]
- Kötelező olvasmányok változása a magyar iskolarendszerben, 1920–1963. In: *Magyartanítás* 1 (2009), pp. 14–22.
- Leybrand, Hanna: *Der Chaosforscher. Geschichten und Kurzprosa*. Heidelberg: Manutius, 2005. Die chaosforschende Ungarnliebhaberin. In: *Pester Lloyd* 48 (2005), p. 6. [Recenzió]
- Múltba néző internet. In: Veszelszki Ágnes: *A világhálóba keveredett ember*. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó, 2013, pp. 320–323.
- Nicht nur der Chef der Gruppe 47. Politische Utopien bei Hans Werner Richter. Saarbrücken: VDM Verlag Dr. Müller, 2008.
- Nützliche Germanistik-Links: www.germanistik.net. In: *Prometheus* 2 (2003), pp. 25–26.
- Podlipny-Hehn, Annemarie: *Wir waren Zeugen*. München: Südostdeutsches Kulturwerk, 1991. Über eine vergessene Revolution. In: *Prometheus* 1 (2003), p. 13 [Recenzió]
- Richter, Hans Werner: *Deutschland deine Pommern. Das verschwundene Volk*. Hamburg: Hoffmann und Campe, 1971. In: *Prometheus* 2 (2003), pp. 20–21. [Recenzió]
- Richter, Hans Werner: *Erfahrungen mit Utopien. Briefe an einen jungen Sozialisten*. Frankfurt a. M.: Eichborn, 1981. Ansichten eines Sozialdemokraten. In: *Prometheus* 3 (2004), pp. 20–23. [Recenzió]
- Tehetséges fiatalok személyre szabott képzése a Mathias Corvinus Collegiumban. In: Klein Sándor; Soponyai Dóra: *A tanulás szabadsága Magyarországon*. Budapest: Edge 2000 Kiadó, 2011, pp. 435–446.
- Theo Buck: *Celan schreibt an Jünger. Celan Studien VII*. Aachen: Rimbaud, 2005. In: Orosz, Magdolna; Albrecht, Terrance: *Jahrbuch der ungarischen Germanistik 2005*. Budapest, Bonn: GuG, DAAD, 2006, pp. 377–381. [Recenzió]
- (szerk.): *Erinnerte und nicht erinnerte Zeit*. Frankfurt a. M.: Evangelische Stadtakademie, Historisches Museum, 2007.
- (szerk.): *Felsőoktatás Magyarországon és a világban. / Higher Education in Hungary and the World*. Budapest: Mathias Corvinus Collegium, 2011.
- (szerk.): *MCC Leadership Programme Reader. Volume 1*. Budapest: Mathias Corvinus Collegium, 2012.
- (szerk.): *Tudástár / Knowledgebox 1*. Budapest: Mathias Corvinus Collegium, 2013.
- (szerk.): *Tudástár / Knowledgebox 2*. Budapest: Mathias Corvinus Collegium, 2013.
- (szerk.): *Vezetés válság idején. / Leadership in Times of Crisis*. Budapest: Mathias Corvinus Collegium, 2013.